

Verspreiding en foeragegedrag van grote grazers (Konikpaard en Gallowayrund) in de Millingerwaard

Auteurs: Bart Beekers (ARK Natuurontwikkeling, Coördinator Zoogdierenstudiegroep Flora- en Faunawerkgroep Gelderse Poort), Loes Haarsma (stagiair Van Hall-Larenstein)



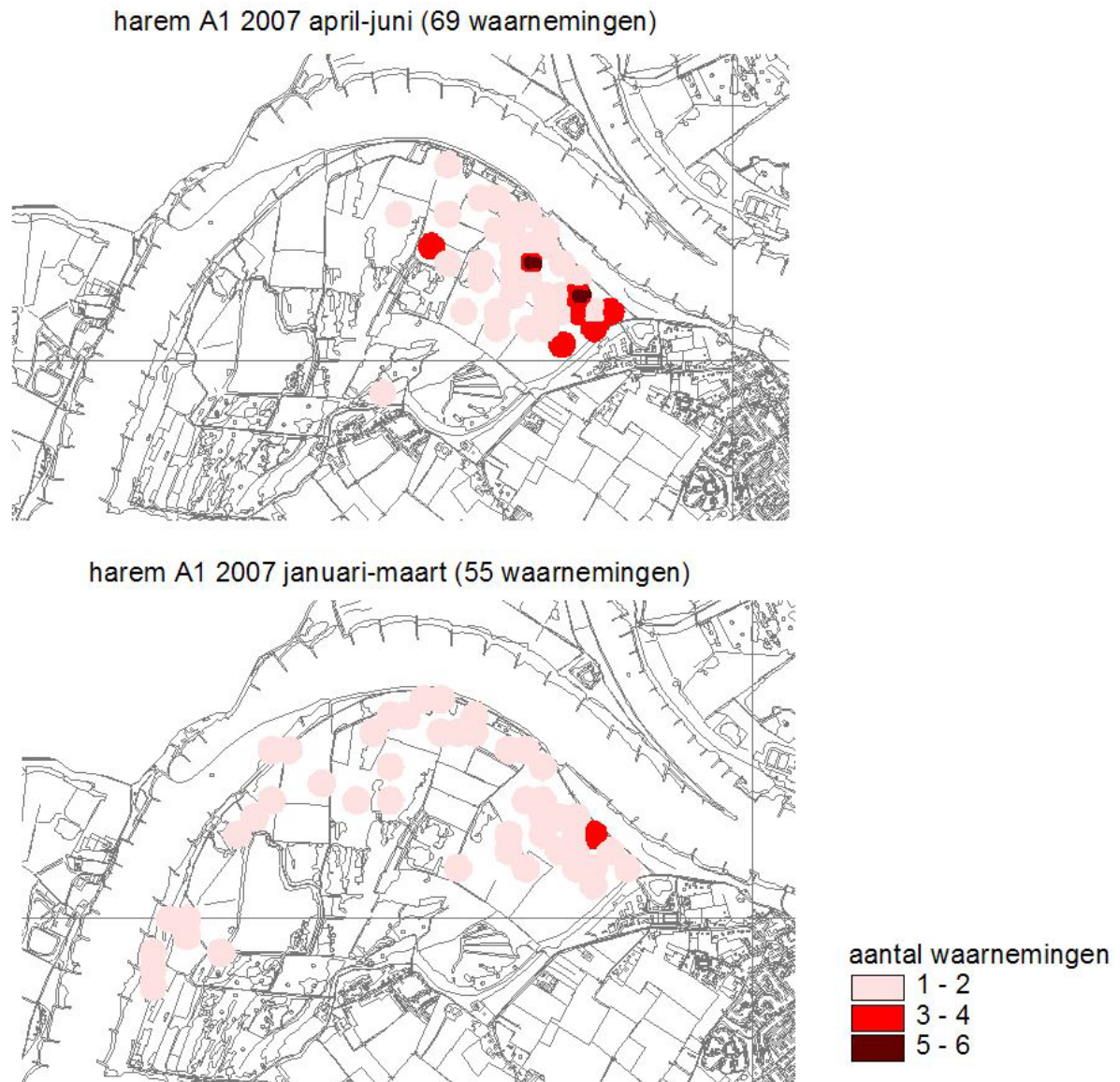
Figuur 1. Konikpaarden Millingerwaard (foto: Linda Wester)

In de Gelderse Poort wordt natuurlijke begrazing met grote grazers (Konikpaard en Gallowayrund) gezien als natuurlijk proces. De start van natuurlijke begrazing was in juni 1991 met 3 Konikpaarden op circa 16 hectare Millingerduin (ARK Natuurontwikkeling en FREE). Het succes van natuurontwikkeling: herstel van natuurlijke processen, koppeling aan maatschappelijke vraagstukken en de vrijheid die het publiek hier ervaart hebben geleid tot een bewonderenswaardige uitbreiding. Inmiddels lopen er in de Gelderse Poort 300 dieren verdeeld over circa 800 hectare begraasbaar oppervlak en de komende jaren liggen diverse uitbreidingen in het verschiet (med. Fokko Erhart, FREE).

Bij natuurlijke begrazing leven de dieren jaarrond in natuurlijke, sociale kuddes. Bij de bepaling van de dichtheden wordt rekening gehouden dat de dieren jaarrond buiten leven en er niet wordt bijgevoerd. De periode aan het eind van de winter en het vroege voorjaar is dan bepalend voor het aantal dieren. Hierdoor zien planten kans om te bloeien en zaad te zetten. Kunnen insecten overwinteren in plantenstengels en wordt de opbouw niet elk jaar doorbroken zoals in gebieden waar de vegetatie jaar in jaar uit kort de winter in gaat. De grote grazers zijn in deze natuurgebieden vrij om zelf te kiezen. Voor zover de wetgeving dit toelaat. De grazers worden namelijk gezien als 'gehouden' dieren (in tegenstelling tot Ree, Edelhert en Wild zwijn) en vallen onder de zorgplicht (vergelijkbaar met huisvee). De wens is om uiteindelijk de status te veranderen in 'wild'. Dit zal de vrijheid van de dieren en begrazing als natuurlijk proces nog meer ten goede komen.

In de Millingerwaard lopen in oktober 2007 op een 365 ha begraasbaar terrein 44 Konikpaarden (verspreid over 4 harems en een hengstengroep) en 55 Gallowayrunderen verdeeld over 2 groepen (med. Fokko Erhart, FREE). De grazers zijn binnen deze oppervlakte vrij om te gaan waar ze willen. De verschillende sociale groepen zorgen voor een verspreid terreingebruik, afhankelijk van de seizoenen stemmen zij hun foeragegedrag hierop af. Hierdoor zijn er gebiedsdelen waarin de grazers in bepaalde tijden weinig of niet komen, terwijl ze hier juist in het najaar wel naar toe gaan. Deze ruimtelijke spreiding in het terreingebruik van de dieren valt goed met de gewenste natuurlijke ontwikkeling van een gebied waarin processen elkaar afwisselen in tijd en ruimte. Plekken waar stieren de bodem flink beroeren en zo overlaten voor pioniervegetatie, maar ook plekken waar in de zomer planten tot bloei komen en een nectarbron vormen voor insecten. Wanneer gebieden maar groot en aaneengesloten zijn, zorgen landschapsvormende processen als overstroming, oeverwalvorming en herbivorie voor een afwisseling in ruimte en tijd.

De volgende verspreidingskaarten en grafieken geven een indruk van de seizoensafhankelijke verspreiding en het foerageergedrag van grote grazers in de Millingerwaard.



Figuur 2. Verspreiding van harem A1 in de Millingerwaard

Konikpaarden

In de periode januari 2007 tot en met juni 2007 is genoteerd waar alle harems zich bevonden in de Millingerwaard. De harems en de hengstengroep leven veelal in elkaars nabijheid. Een uitzondering hierop is harem H bestaande uit een leidhengst en merrie met hun hengstveulen. Deze harem leeft veelal teruggetrokken in de westkant van de Millingerwaard (omgeving Millingerduin).

Harem A1 is met 16 paarden de grootste harem in de Millingerwaard. Figuur 2 geeft een beeld van de verspreiding van harem A1.

Van januari tot en met maart is 55 keer waargenomen waar harem A1 zich ophield. In deze periode hebben de paarden een groot deel van de Millingerwaard (waaronder het Millingerduin) bezocht. In de periode april tot en met juni is deze harem 69 keer waargenomen en waren de paarden vooral op de grasvlakte te vinden in het noordoostelijke deel van de Millingerwaard. De Konikpaarden hebben een wisselend leefpatroon en passen zich aan het seizoen aan.

Wat was het voedsel van de Konikpaarden in januari-maart en april-juni?

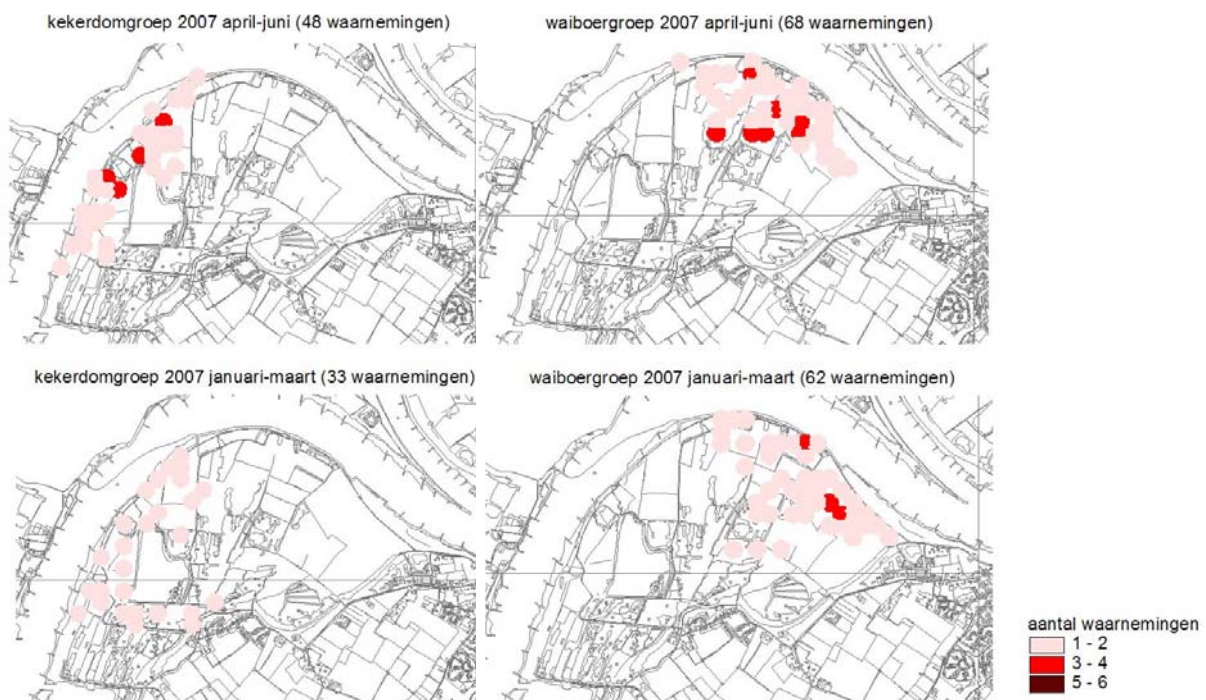
Het voedsel van de Konikpaarden bestond in de periode *januari tot en met maart* uit 66-99% grassen. In januari is het minst van grassen gegeten en in maart het meest. In januari zijn 18% kruiden gegeten. In februari en maart zijn geen kruiden gegeten door de Konikpaarden. Het voedsel werd aangevuld met <0,5-17% houtachtigen. In januari was het percentage houtachtigen 15%, in februari 17% en in maart 0,43%.

Het voedsel van de Konikpaarden bestond in de periode *april 2007 tot en met juni 2007* uit 52-93% grassen. Met in april het hoogste percentage en juni het laagste percentage gegeten grassen. Dit werd aangevuld met 5- 43% kruiden: in april 5% en in juni 43%. Daarnaast is er 2-5% houtachtigen en een piepklein percentage klei (0,50%) gegeten.

Seizoensafhankelijk consumeren de Konikpaarden in de winter en het vroege voorjaar minder grassen en kruiden, maar meer bast en twijgen van houtachtigen. Hierbij profiteren de paarden van de aanwezige Bevers. De door Bevers omgeknaagde bomen worden gretig bezocht en ontdaan van de bast. Met name Schietwilg en Zwarte populier zijn favoriet.

Gallowayrunderen

Runderen zijn grazers die in sociale groepen leven. Er zijn uitzonderingen van solitair levende stieren. Er leven twee hoofdgroepen Gallowayrunderen in de Millingerwaard: de Kekerdomgroep en de Waiboergroep. Van beide groepen is gedurende januari 2007 tot en met juni 2007 bijgehouden hoe zij zich verspreiden door de Millingerwaard. Wat zo mooi naar voren komt, is dat de groepen duidelijk gescheiden leefgebieden hebben (figuur 3). Er is een paar keer waargenomen dat de groepen bij elkaar kwamen aan de noordzijde, maar over het algemeen verblijft de Kekerdomgroep aan de westzijde van de Millingerwaard en de Waiboergroep aan de oostzijde.



Figuur 3. Verspreiding van de twee rundergroepen in de Millingerwaard

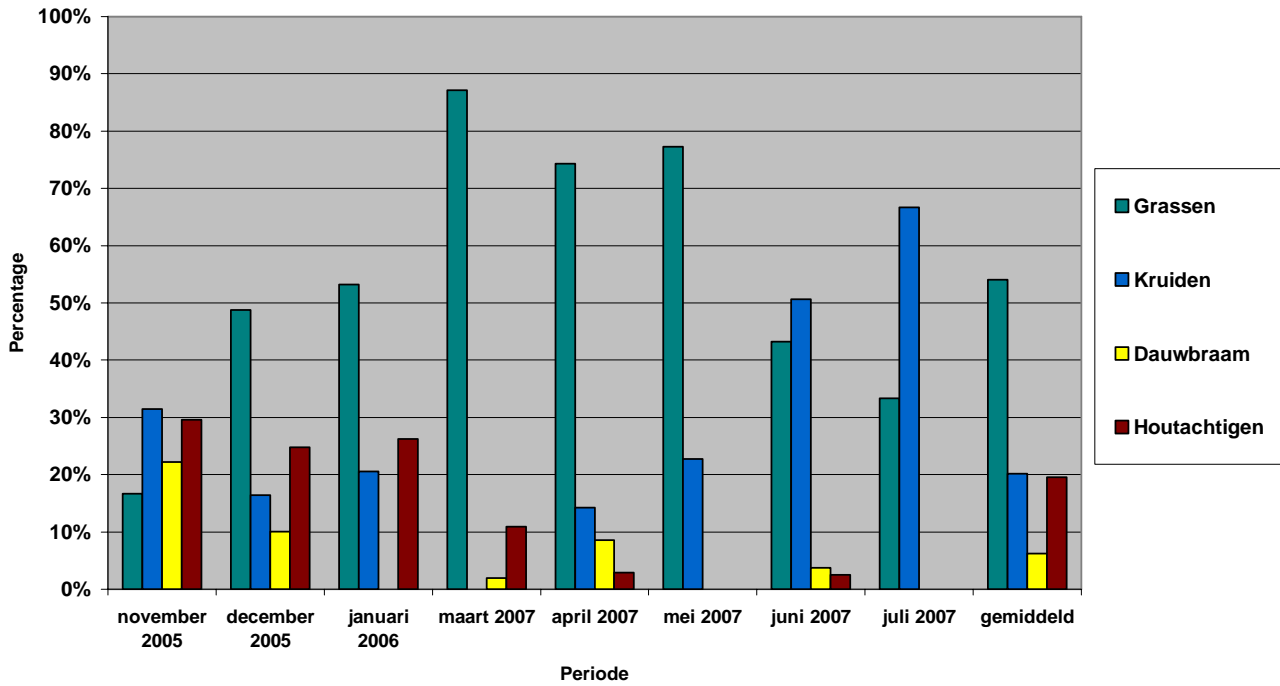
De Gallowayrunderen uit de Kekerdomgroep in de Millingerwaard zijn gedurende de maanden november 2005 tot en met januari 2006 én de maanden maart 2007 tot en met juli 2007 gevolgd. Hierbij is gelet op de voedselkeuze en de verspreiding van deze groep dieren. In grafiek 1 zijn de foerageergegevens samengevoegd.

Drie dagen per week observeren, heeft de volgende resultaten opgeleverd:

- De Gallowayrunderen hebben (met uitzondering van november, juni en juli) als hoofdvoedsel grassen gegeten (49-81%). In de maanden juni en juli is een hoger percentage kruiden gegeten. Het eten van grassen is het minst waargenomen in december (49%) en is het vaakst waargenomen in maart (81%).
- De runderen hebben met uitzondering van maart, in alle onderzoeksmaanden gevoerageerd op kruiden: 14-67%. Met de hoogste percentages kruiden in juni (51%) en juli (67%).
- Dauwbraam blijkt vooral in november (22%), december (10%) en april (9%) geliefd als aanvullend voedsel.
- De Gallowayrunderen uit de Kekerdomgroep hebben hun dieet aangevuld met houtachtigen. Er is 2,5-30% houtachtigen gegeten, met in juni 2,5% en in november 30%. Boomsoorten die op het menu van de runderen staan, zijn: Schietwilg, Katwilg, Grauwe wilg en Zwarte populier.

Wanneer het aanbod van grassen en kruiden (kwalitatief en kwantitatief) laag is, verandert hun foerageergedrag en eten ze meer dauwbraam en houtachtigen (bast en uitlopers). Deze bieden veel voeding in de winterperiode en het vroege voorjaar. Helemaal wanneer de sapstroom op gang komt. Ook de Gallowayrunderen profiteren van de door Bevers omgeknaagde bomen. De jonge uitlopers van deze stobben zijn gewild onder de Gallowayrunderen.

Galloways: voedsel in % november t/m juli 2007



Grafiek 1. Foeragegedrag van Gallowayrunderen (Kekerdomgroep) in de Millingerwaard